

Rhaglen Gyflawn

**Cyd-Bwyllgor Corfforedig
Gogledd Cymru
North Wales
Corporate Joint Committee**

Cyfarfod

CBC GOGLEDD CYMRU LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Dyddiad ac Amser

10:00yb, DYDD GWENER, 9fed RHAGFYR 2025

Lleoliad

Cyfarfod Rhithiol

(am mynediad cyhoeddus cysylltwch â ni)

Pwynt Cyswllt

Sera Jane Whitley

serajaneWhitley@gwynedd.llyw.cymru

(DOSBARTHWDYD 01/12/2025)

IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO CBC Y GOGLEDD

Aelodau Etholedig

Cyng. Gareth Jones
Cyng. Carol Holliday
Cyng. Andrew Parkhurst
Cyng. Paul Rogers
Cyng. Ioan Thomas
Cyng. Geraint Bebb

Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy
Cyngor Sir Ddinbych
Cyngor Sir y Fflint
Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam
Cyngor Gwynedd
Cyngor Sir Ynys Môn

Aelodau Lleyg

Nigel Rudd
Carys Edwards
William Parry

Aelodau Etholedig (Dirprwyedig)

I'w cadarnhau
Cyng. Bobby Feeley
I'w cadarnhau
Cyng. Trevor Bates
Cyng. Richard Glyn Roberts
Cyng. Keith Roberts

Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy
Cyngor Sir Ddinbych
Cyngor Sir y Fflint
Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam
Cyngor Gwynedd
Cyngor Sir Ynys Môn

Swyddogion yn bresennol

Alwen Williams
Iwan Evans
Claire Incledon
Dewi Morgan
David Hole
Sian Pugh
Luned Fôn Jones

Prif Weithredwr Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd
Swyddog Monitro
Dirprwy Swyddog Monitro
Prif Swyddog Cyllid
Rheolwr Rhaglen Gweithredu'r CBC
Pennaeth Cynorthwyol Cyllid, Cyngor Gwynedd
Rheolwr Archwilio, Cyngor Gwynedd

RHAGLEN

- 1. ETHOL CADEIRYDD AR GYFER 2025/26**
I ethol Cadeirydd ar gyfer 2025/26.
- 2. ETHOL IS-GADEIRYDD AR GYFER 2025/26**
I ethol Is-Gadeirydd ar gyfer 2025/26.
- 3. YMDDIHEURIADAU**
I dderbyn unrhyw ymddiheuriadau.
- 4. DATGAN BUDDIANT PERSONOL**
I dderbyn unrhyw ddatgan o fuddiant personol.
- 5. MATERION BRYD**
Nodi unrhyw eitemau sy'n fater bryd ym marn y cadeirydd fel y gellir eu hystyried.
- 6. BLAEN GYNLLUN GWAITH YR IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO** 4 - 8
Claire Incledon, Dirprwy Swyddog Monitro (dros dro) i gyflwyno'r adroddiad.
- 7. CYLCH GORCHWYL YR IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO** 9 - 13
Claire Incledon, Dirprwy Swyddog Monitro (dros dro) i gyflwyno'r adroddiad.
- 8. ADRODDIAD CYNNYDD Y CYD-BWYLLGOR CORFFOREDIG** 14 - 18
Dave Hole, Arweinydd Rhaglen Weithredu'r CBC i gyflwyno'r adroddiad.
- 9. MANDAD A SIARTER ARCHWILIO MEWNOL** 19 - 45
Luned Fôn Jones, Rheolwr Archwilio Cyngor Gwynedd i gyflwyno'r adroddiad.

ADRODDIAD I'R IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

9 Rhagfyr, 2025

TEITL: Blaengynllun Gwaith yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

AWDUR: Claire Incledon, Dirprwy Swyddog Monitro (dros dro)

1. PWRPAS YR ADRODDIAD

1.1. Ystyried y Blaengynllun Gwaith ar gyfer yr is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

2. Y PENDERFYNIAD A GEISIR

2.1. Nodi'r Blaengynllun Gwaith.

2.2. Gall y Cadeirydd ddiwygio'r Cynllun er mwyn cymryd i ystyriaeth newidiadau mewn amserlenni gwaith, yn amodol ar ddod â'r Cynllun i gyfarfod dilynol yr is-bwyllgor i'w gytuno.

3. Y RHESWM DROS Y PENDERFYNIAD

3.1. Mae'r Blaengynllun Gwaith yn nodi calendr o gyfarfodydd ar gyfer y cyfnod hyd at fis Rhagfyr 2026, ac mae'n cyd-fynd â dyddiadau cyfarfodydd y CBC. Mae'r Blaengynllun Gwaith yn sicrhau bod yr is-bwyllgor yn cyflawni ei rôl fel y nodir yn Rheoliadau Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd 2021.

4. CEFNDIR AC YSTYRIAETHAU PERTHNASOL

4.1. Mae'r Blaengynllun Gwaith yn nodi'r calendr o gyfarfodydd, ac yn ychwanegol yn amlinellu'r gwaith sydd i'w wneud gan yr is-bwyllgor ymhellach i'w swyddogaethau deddfwriaethol. Gan fod yr is-bwyllgor wedi'i gynnull bellach, mae'n fater i Aelodau drwy eu Cadeirydd i adnabod pa adroddiadau yr hoffent eu gweld gerbron yr is-bwyllgor yn y dyfodol. Gofynnir i'r Aelodau ystyried a oes unrhyw adroddiadau ychwanegol y dylid eu dwyn i'w sylw, ynghyd ag unrhyw ofynion hyfforddi sydd eu hangen ar yr Aelodau. Bydd unrhyw adroddiadau ychwanegol y gofynnir amdanynt yn cael eu hychwanegu at Flaenraglen Waith fanwl fel y cytunir gyda'r Cadeirydd.

5. GOBLYGIADAU ARIANNOL

5.1. Nid oes unrhyw oblygiadau ariannol yn deillio o'r adroddiad hwn.

6. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL

6.1. Rhoddir sylw i'r goblygiadau cyfreithiol a llywodraethu yng nghorff yr adroddiad.

ATODIADAU:

Blaengynllun Gwaith yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio: Rhagfyr 2025 – Mawrth 2026

YMATEB Y SWYDDOGION STATUDOL:

i. Swyddog Monitro:

Mae proses ddemocrataidd yr is-bwyllgor yn cael ei hystyried yn briodol drwy raglen waith y cytunwyd arni, sydd wedi'i nodi yn y Blaengynllun Gwaith hwn.

ii. Swyddog Cyllid Statudol:

Dim sylwadau o safbwynt priodoldeb ariannol.

IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO CYD-BWYLLGOR CORFFOREDIG Y GOGLEDD
BLAENGYNLLUN GWAITH 2025

Mae Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd yn gyfrifol am adolygu a chraffu ar faterion ariannol, rheoli risg, rheoli perfformiad, rheoli cwynion, trefniadau archwilio a threfniadau llywodraethu corfforaethol y CBC.

Dyddiad y cyfarfod	Teitl yr Adroddiad	Diben yr Adroddiad	Awdur yr Adroddiad	Eithriedig
Rhagfyr 2025 10am	Ethol Cadeirydd ac Is-gadeirydd			
	Cylch Gorchwyl	I'r is-bwyllgor nodi	Claire	na
	Blaengynllun Gwaith	I'r is-bwyllgor gytuno	Claire	na
	Adroddiad cynnydd y Cyd-bwyllgor Corfforedig	Trosolwg o'r CBC, ei gynnydd a'r camau nesaf	Dave	na
	Mandad a Siarter Archwilio Mewnol	I'r is-bwyllgor gytuno	Luned Fôn Jones	na

I'w gadarnhau - Mawrth 2026	Cynllun Corfforaethol	Adroddiad ar y cynllun corfforaethol drafft i'w argymell i CBC 20/03/26	Dave	na

Cyfarfodydd Blaenorol 2025

Dyddiad y cyfarfod	Teitl yr Adroddiad	Diben yr Adroddiad	Awdur yr Adroddiad	Penderfyniadau'r Adroddiad	Pwyntiau Gweithredu

Mae gan yr Is-bwyllgor y pŵer i adrodd neu wneud argymhellion i'r CBC ar unrhyw fater y mae'n arfer ei swyddogaethau arno.

Cyffredinol: Cyfrifoldebau'r Is-bwyllgor – I'w darparu:

- Darparu atebolrwydd a chraffu ar berfformiad a rheolaethau ariannol
- Aelodau Cyfetholedig (â phleidlais) - i'w cadw dan adolygiad

ADRODDIAD I'R IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

9 Rhagfyr, 2025

TEITL: Cylch gorchwyl yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

AWDUR: Claire Incledon, Dirprwy Swyddog Monitro (dros dro)

1. PWRPAS YR ADRODDIAD

1.1. Adolygu'r Cylch Gorchwyl ar gyfer yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio (Atodiad 1).

2. Y PENDERFYNIAD A GEISIR

2.1. Nodi'r Cylch Gorchwyl .

3. Y RHESWM DROS Y PENDERFYNIAD

3.1. Mae'r Cylch Gorchwyl yn adlewyrchu rôl a swyddogaeth yr is-bwyllgor fel y nodir yn Rheoliadau Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd 2021 a Chyfansoddiad y Cyd-bwyllgor Corfforedig. Mae gan yr is-bwyllgor swyddogaethau statudol penodol y mae'n rhaid iddo eu harfer fel y nodir yn y Cylch Gorchwyl.

4. CEFNDIR AC YSTYRIAETHAU PERTHNASOL

4.1. Mae'n rhaid i'r CBC sefydlu Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Mae gan yr Is-bwyllgor y swyddogaethau a ganlyn fel y nodir yn Rheoliadau 2021:

- adolygu a chraffu materion ariannol yr awdurdod;
- gwneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â materion ariannol yr awdurdod;
- adolygu ac asesu trefniadau rheoli risg, rheolaeth fewnol, rheoli perfformiad a llywodraethu corfforaethol yr awdurdod;
- gwneud adroddiadau ac argymhellion i'r awdurdod ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny;
- adolygu ac asesu gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion yn effeithiol;
- llunio adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion yn effeithiol;
- goruchwyllo trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod, ac
- adolygu'r datganiadau ariannol a baratowyd gan yr awdurdod.

4.2. Mae'r Canllawiau statudol (ac anstatudol) a fwriedir i gefnogi prif gynghorau yn gymwys yn yr un modd i'r CBC. Mae'r Canllawiau hyn yn datgan, er mwyn cwrdd â gofynion dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000, Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 a Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, barn Llywodraeth Cymru yw bod pwyllgorau llywodraethu ac archwilio sy'n gweithredu'n dda yn hanfodol i lywodraethiant effeithiol cynghorau (a chyd-bwyllgorau corfforedig). Bydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn elfen allweddol o lywodraethiant corfforedig CBC y Gogledd.

- 4.3. Mae gan yr Is-bwyllgor bwerau penodol a amlinellir yn Rheoliadau 2021 ac a adlewyrchir yn ei Gylch Gorchwyl i adolygu a chraffu materion ariannol y CBC, adolygu ac asesu trefniadau rheoli risg, rheolaeth fewnol, rheoli perfformiad a threfniadau llywodraethu corfforaethol.
- 4.4. Mae'r CBC wedi mabwysiadu Rheolau Sefydlog a'r Cylch Gorchwyl ar gyfer yr Is-bwyllgor hwn. Yn unol â'r gofynion deddfwriaethol a nodir yn Rheoliadau 2021 bydd naw aelod o'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, gyda chwe aelod o Gynghorau Cyfansoddol, a thri aelod annibynnol (lleyg). Yn dilyn ymarferiad enwebu gan y Cynghorau, penododd y CBC yr aelodau yn ffurfiol ym mis Ionawr, sydd i gyd wedi cael eu cyfethol i'r Is-bwyllgor ers hynny.
- 4.5. Mae'r Cylch Gorchwyl atodedig yn cael eu dangos gyda newidiadau trac i ddangos newidiadau a wnaed ers eu mabwysiadu gan y CBC. Newidiadau i'r Cyfansoddiad i ddileu unrhyw anghysondeb, amwysedd neu wall teipograffig yn cael eu dirprwyo i'r Swyddog Monitro, ac mae'r Cylch Gorchwyl yn cael eu rhannu i hysbysu'r is-bwyllgor fel eu rôl a'u swyddogaeth. Mae'r Cyfansoddiad yn cael ei ddiweddarau yn unol â hynny.

5. GOBLYGIADAU ARIANNOL

- 5.1. Ar 6 Medi 2024 cymeradwyodd y CBC fabwysiadu cyfradd fesul awr mewn perthynas â Phenderfyniad Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol ar gyfer aelodau lleyg a gaiff eu cyfethol. Mae hyn yn golygu y bydd aelodau lleyg yn gallu hawlio tâl mewn perthynas â pharatoi a mynychu cyfarfodydd ffurfiol o £29.75 yr awr, hyd at 4 awr am £119, a thros 4 awr mae'r gyfradd yn £238. Gall y Cadeirydd hawlio £33.50 yr awr, hyd at 4 awr am £134, a thros 4 awr mae'r gyfradd yn £268. Mae'r tâl hwn i'w dalu gan y CBC.

6. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL

- 6.1. Rhoddir sylw i'r goblygiadau cyfreithiol a llywodraethu yng nghorff yr adroddiad.

ATODIADAU:

Atodiad 1: Cylch gorchwyl yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

YMATEB Y SWYDDOGION STATUDOL:

i. Swyddog Monitro:

Nid oes gennyf sylwadau i'w hychwanegu o safbwynt priodoldeb.

ii. Swyddog Cyllid Statudol:

Mae unrhyw hawliad gan aelodau lleyg yn creu ymrwymiad ariannol ychwanegol bach i'r CBC.

CYLCH GORCHWYL [sy'n dangos diwygiadau gofynnol fel newidiadau trac]

Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Mae'n ofynnol i CBC y Gogledd sefydlu is-bwyllgor a elwir yn Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn unol â pharagraff 16(1) Rheoliadau Sefydlu'r CBC 2021.

(Nodir bod hwn yn cael ei alw'n 'bwyllgor llywodraethu ac archwilio' mewn deddfwriaeth llywodraeth leol, ond gan fod CBC y Gogledd ei hun yn bwyllgor, mae'n briodol cyfeirio ato fel is-bwyllgor mewn perthynas â CBCau.)

Swyddogaethau

Mae'r is-bwyllgor yn gyfrifol am gyflawni'r swyddogaethau statudol a ganlyn o dan Adran 81 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 fel y'i diwygiwyd.

Mae cylch gorchwyl yr is-bwyllgor wedi'u nodi yn Rheoliadau Sefydlu'r CBC sy'n nodi bod rhaid i'r is-bwyllgor llywodraethu ac archwilio:

:

- a) adolygu a chraffu materion ariannol y CBC;
- b) gwneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â materion ariannol y CBC
- c) adolygu ac asesu trefniadau rheoli risg, rheolaeth fewnol, asesu perfformiad a threfniadau llywodraethu corfforaethol y CBC;
- d) gwneud adroddiadau ac argymhellion i'r CBC ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny;
- adolygu ac asesu gallu'r CBC i ymdrin â chwynion yn effeithiol,
- db) gwneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â gallu'r CBC i ymdrin â chwynion yn effeithiol,".
- e) goruchwyllo trefniadau archwilio mewnol ac allanol y CBC
- f) adolygu unrhyw ddatganiadau ariannol a baratoir gan y CBC.
- g) ymgymryd ag unrhyw swyddogaethau eraill fel y manyla'r CBC

Bydd yr is-bwyllgor yn mgymryd â swyddogaethau pellach y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio dan Bennod 1 o Ran 6 Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (perfformiad a llywodraethu prif gynghorau)

Bydd y pwyllgor hefyd yn gyfrifol am gyflawni'r swyddogaethau a ganlyn:-

- (i) hyrwyddo archwiliad mewnol, sefydlu amserlen i gynnal adolygiad o reolaeth, datblygu diwylliant gwrth-dwyll ac adolygu gweithrediadau ariannol;

(ii) ystyried arsylwadau a phryderon ar wasanaethau unigol ar lefel sirol, ar sail adroddiadau gan swyddogion y CBC, y Archwilydd Cyffredinol Cymru a monitro'r ymateb a'r camau gweithredu ar yr argymhellion a'r canfyddiadau.

Aelodaeth

Ni all aelodau o Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r CBC fod yn aelod o'r CBC, yn aelod o weithrediaeth cyngor cyfansoddol na'n aelod cyfetholedig (mae aelod cyfetholedig yn yr achos hwn yn golygu person sydd wedi'i gyfethol ar y CBC, neu i gymryd rhan yng ngweithgareddau'r CBC, heblaw'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio).

Rhaid i o leiaf un rhan o dair o aelodaeth yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fod yn aelodau lleyg ac o leiaf ddwy ran o dair o'r cynghorau cyfansoddol. Bydd y penodiad(au) yn cael eu gwneud gan CBC y Gogledd.

Rhaid i Gadeirydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fod yn aelod lleyg. Dylai'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gael ei sefydlu gan y CBC sy'n cynnwys aelodau lleyg i'w tynnu o bwyllgorau llywodraethu ac archwilio cynghorau cyfansoddol (neu eu hysbysebu'n allanol os nad yw hyn yn bosibl) ac aelodau o bob cyngor cyfansoddol. Efallai na fydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn arfer ei swyddogaethau os yw'r aelodaeth yn mynd yn groes i'r gofynion hyn.

Canllawiau Gweinidogion Cymru

Rhaid i'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio roi sylw i unrhyw ganllawiau a roddir gan Weinidogion Cymru o dan Adran 85(1) Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.

Cworwm

Y cworwm ar gyfer yr is-bwyllgor llywodraethu ac archwilio yw 7 aelod gydag o leiaf un aelod yn bresennol o bob Cyngor Cyfansoddol ac o leiaf un Aelod Lleyg.

Rheolau Sefydlog

2.22 Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

2.22.1 Rhaid i'r CBC sefydlu is-bwyllgor (a elwir yn Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio)

2.22.2 Nodir Cylch Gorchwyl yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn Rhan 4 o'r Adran 5 hon a gall y CBC ddiwygio'r cylch gorchwyl hwnnw o bryd i'w gilydd o fewn gofynion statudol.

2.22.3 Bydd aelodaeth yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys 9 Aelod, gyda 6 ohonynt yn aelodau etholedig a dynnir o Bwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio pob un o'r 6 Chyngor Cyfansoddol ac a enwebir ganddynt a bydd 3 ohonynt yn Aelodau Lleyg..

Cyfarfodydd

2.23 Mae'n ofynnol i'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gyfarfod unwaith bob blwyddyn galendr o leiaf.

ADRODDIAD I'R IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

9 Rhagfyr, 2025

TEITL: Adroddiad cynnydd y CBC

AWDUR: Dave Hole, Arweinydd Rhaglen Weithredu'r CBC

1. PWRPAS YR ADRODDIAD

- 1.1. Darparu cyd-destun i'r Aelodau ar rôl a swyddogaeth Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd (CBC). Mae'r adroddiad yn edrych yn benodol ar y sefyllfa gorfforedig ar ôl trosglwyddo, a chynnydd gweithredu rhaglenni i gefnogi'r gwaith parhaus i sefydlu'r CBC.

2. Y PENDERFYNIAD A GEISIR

- 2.1. Bod yr Aelodau yn nodi'r sefyllfa gyd-destunol.

3. Y RHESWM DROS Y PENDERFYNIAD

- 3.1. Er mwyn cefnogi llywodraethu da ac atebolrwydd corfforedig, mae'n bwysig bod y CBC yn cael diweddariad rheolaidd o'r rhaglen rheoli prosiect a chyflawni gweithredu sy'n cefnogi sefydliad y CBC. Mae hyn wedi cynnwys datblygu rhaglen aml-flwyddyn i gyflwyno gallu newydd yn dilyn proses benodi ffurfiol y Prif Weithredwr, tra'n cynnal momentwm a pharhau i gyflawni rhaglenni newid ar unwaith.
- 3.2. Nod yr adroddiad hwn yw rhoi gwybodaeth i'r Aelodau mewn perthynas â'r cyd-destun y mae'r CBC yn gweithredu ynddo, y rhaglen weithredu bresennol a'r heriau ar gyfer y dyfodol. Mae'n bwysig i Aelodau ddeall y cyd-destun y mae'r CBC yn gweithredu ynddo i gynorthwyo gyda'u rolau, ac i gefnogi dysgu a datblygiad.

4. CEFNIDIR AC YSTYRIAETHAU PERTHNASOL

- 4.1. Mae gan y CBC statws gweithredu llawn, sy'n golygu y gall weithredu fel endid corfforedig, bod ganddo'r gallu i gyflogi pobl a bod ganddo'r trefniadau llywodraethu angenrheidiol yn eu lle. Mae hyn yn darparu'r brif fframwaith llywodraethu a fydd yn galluogi i'r CBC weithredu fel awdurdod cyhoeddus ar draws ei holl swyddogaethau.
- 4.2. Mae'n i'r CJC gydymffurfio â'r un dyletswyddau cyffredinol â sefydliadau'r sector cyhoeddus gan gynnwys cydymffurfio â Chydraddoldeb a Hawliau Dynol, egwyddorion Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a Safonau Mesur y Gymraeg. Mae ganddo ddyletswydd statudol i gynhyrchu:
- Cynllun Datblygu Strategol
 - Cynllun Trafnidiaeth Rhanbarthol

Mae datblygu, monitro a gweithredu'r Cynlluniau hyn yn cael eu rheoli drwy is-bwyllgorau trafndiaeth a chynllunio. Yn ogystal, mae gan y CBC y pŵer i wneud unrhyw beth a fydd yn gwella neu'n hyrwyddo lles economaidd y rhanbarth.

- 4.2. Golygodd penderfyniad y CBC ar 21 Mawrth 2025 i ymrwymo i Gytundeb Cyflawni a Chyllido bod rôl y corff Atebol ar gyfer Cynllun Twf Gogledd Cymru (cyfrifoldeb am gyflawni a threfniadau ariannu) yn cael ei throsglwyddo i Gyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd, ynghyd â throsglwyddo'r staff a'r asedau ar 1 Ebrill. Mae'r Is-bwyllgor Lles Economaidd wedi'i sefydlu i ymgymryd â'r gwaith hwn.

5. CYNNYDD I GEFNOGI'R GWAITH PARHAUS I SEFYDLU'R CBC

- 5.1. Cyn 1 Ebrill 2025 gwnaeth Rhaglen Weithredu'r CBC gynnydd sylweddol hyd at a chan gynnwys y trosglwyddiad sy'n digwydd. Rhai o'r prif uchafbwyntiau sydd wedi'u cyflawni oedd:

- i. Penodiadau'r CBC (Cadeirydd, Is-gadeirydd, Prif Weithredwr Arweiniol, Swyddog Monitro, Swyddog Adran 151)
- ii. Trosglwyddo'r Cynllun Twf a'i gyllid
- iii. Trosglwyddo grantiau
- iv. Trosglwyddo staff y Swyddfa Rheoli Portffolio i'r CBC drwy TUPE
- v. Sefydlu'r Is-bwyllgor Trafndiaeth Strategol, yr Is-bwyllgor Cynllunio Strategol, yr Is-bwyllgor Lles Economaidd a pharatoi i ddatblygu is-bwyllgorau pellach
- vi. Mabwysiadu Cyfansoddiad a Rheolau Sefydlog
- vii. Cyhoeddi cydymffurfiaeth â Safonau'r Gymraeg
- viii. Buddiannau cychwynnol staff
- ix. Polisiâu staff
- x. Gwefan y CBC
- xi. Newidiadau system gaffael i'r CBC
- xii. Trefniadau bancio newydd
- xiii. Trefniadau polisi Yswiriant y CBC
- xiv. Trefniadau system Cyflogres
- xv. Strategaeth Rheoli Trysorlys

- 5.2. Roedd meysydd cymhleth yn cynnwys cymeradwyaethau llwybr cytundeb partner ar gyfer llofnodi cytundebau i drosglwyddo'r cynllun twf, amnewid ei gyllid, a throsglwyddo TUPE o'r staff Swyddfa Rheoli Portffolio, gan gynnwys galluogi swyddogaethau megis cyllid, AD, TG.

- 5.3. Yn dilyn y trosglwyddiad ar 1 Ebrill, datblygwyd rhaglen o newid yn seiliedig ar flaenoriaethau a rhai ffactorau cyfyngol. Mae'r rhaglen hon yn parhau i fod yn sylweddol, yn gymhleth ac yn ddwys o ran adnoddau. Penodwyd Prif Weithredwr newydd UGC ym mis Mehefin 2025 a bydd yn gweithredu fel yr Uwch Berchennog Cyfrifol sy'n atebol am drawsnewidiad parhaus y rhaglen. Mae crynodeb o'r rhaglen yn cynnwys:

- i. **Swyddfa'r Prif Weithredwr**
 - i.a. Datblygu Cynllun Corfforaethol
 - i.b. Datblygu Prosbectws y CBC
 - i.c. Dylunio Sefydliadol (gan gynnwys datblygu)
 - i.d. Recriwtio adnoddau
- ii. **Cyfreithiol a Llywodraethu**
 - ii.a. Datblygu'r llywodraethiant o amgylch yr Is-bwyllgor Lles Economaidd

- ii.b. Mae pwyllgorau eraill sy'n cael eu datblygu yn cynnwys Trosolwg a Chraffu ar y Cyd a Safonau
 - ii.c. Sefydlu Cytundeb Lefel Gwasanaeth Ffurfiol (pob swyddogaeth) gyda Chyngor Gwynedd
 - ii.d. Adolygu'r cyfansoddiad a datblygiadau pellach
 - ii.e. Recriwtio adnoddau
 - iii. **Technoleg Gwybodaeth a Digidol**
 - iii.a. Gweithredu system rheoli pwyllgorau gyda chefnogaeth Gwasanaethau Democratiaeth
 - iii.b. Datrysiaid gwe-ddarlledu newydd ar gyfer y CBC sy'n cefnogi'r Gwasanaethau Democratiaeth
 - iii.c. Datblygu'r wefan ymhellach
 - iii.d. Sefydlu Rheolaeth Dogfennau SharePoint
 - iv. **Gweithrediadau'r CBC**
 - iv.a. Ystod o bolisiâu i'w datblygu a'u cyhoeddi er mwyn cwrdd â gofynion deddfwriaethol a chefnogi cynllunio corfforaethol
 - iv.b. Amnewid cytundebau caffael
 - iv.c. Cytuno ar brydlesi ac adnewyddu adeiladau newydd
 - iv.d. Recriwtio adnoddau
 - v. **Cyllid**
 - v.a. Sefydlu Rheoli Risg Corfforaethol
 - v.b. Cwblhau cytundebau ariannol
 - v.c. Proses archwilio
 - v.d. Adnewyddu yswiriant
 - v.e. Trosglwyddo pensiynau
 - v.f. Recriwtio adnoddau
 - vi. **AD (Pobl)**
 - vi.a. Wedi recriwtio a phenodi Prif Weithredwr
 - vi.b. Wedi lansio buddiannau pellach
 - vi.c. Polisi Tâl 2025/26 a 2026/27
 - vi.d. Wedi creu Telerau ac Amodau AD y CBC
 - vi.e. Partneriaethau cymdeithasol/Undebau Llafur
- 5.4. Ffactorau risg cyfyngol wrth ddatblygu ein rhaglen newydd yw:
- i. Amodau marchnad i recriwtio adnoddau lle mae gofyn amdanynt i gefnogi cyflawniad y systemau, proses a pholisiâu systemau
 - ii. Cyfyngiadau cyllideb y CBC
 - iii. Sicrwydd arian grant e.e. Cyfle a/neu fygythiadau datblygu prospectws y CBC
 - iv. Cyfyngiadau a ffiniau Cytundeb Lefel Gwasanaeth
 - v. Ymgysylltu â phartneriaid a chefnogi meysydd datblygu allweddol er mwyn galluogi gwell llywodraethu'r CBC, e.e. pwyllgorau, cyfethol ac ati.
6. Er gwaethaf yr heriau a amlinellwyd, mae'r rhaglen yn parhau i wneud cynnydd. Mae rhai o'r uchafbwyntiau hyn yn cynnwys:

i. Penodi Prif Weithredwr

- ii. Dechrau cam datblygu'r Cynllun Corfforaethol
- iii. Dechrau cam datblygu risg corfforaethol
- iv. Cyhoeddi Polisi Tâl 2025/26
- v. Gweithredu pensiwn
- vi. Dechrau proses recriwtio UGC mewn camau. Proses yn parhau.
- vii. Derbyn cyllid grant Llywodraeth Cymru Blwyddyn 1 i ddatblygu capasiti a gallu ar gyfer UGC
- viii. Lansio gwefan UGC
- ix. Datblygiad rhanbarthol buddion staff yn dechrau ar gyfer cynnig CLG allan o sgôp
- x. Dechrau datblygu polisi Adnoddau Dynol newydd UGC
- xi. Adolygu cyfansoddiadol parhaus
- xii. Trefniadau prydles adeilad yn agosáu at gwblhau
- xiii. Comisiynu Adolygiad annibynnol Dylunio Sefydliadol
- xiv. Datblygu Cynllun Strategol Cydraddoldeb a Hawliau Dynol Drafft
- xv. Cyfarfod agoriadol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi'i drefnu ar gyfer Rhagfyr 2025

6.1 Oherwydd heriau adnoddau a'r gofyn i flaenoriaethu cyflawni, mae rhai o'r isafbwyntiau'n cynnwys:

- i. Oedi wrth adolygu prospectws CBC Llywodraeth Cymru
- ii. Datblygu polisi (recriwtio ar hyn o bryd)
- iii. Cwblhau cytundeb CLG i alluogi recriwtio capasiti adnoddau ychwanegol a chefnogi prosiectau / cynhyrchion sydd wedi'u dad-flaenoriaethu i symud ymlaen
- iv. Recriwtio i UGC i alluogi capasiti adnoddau ychwanegol i gael eu recriwtio a chefnogi prosiectau/cynhyrchion sydd wedi'u dad-flaenoriaethu i symud ymlaen
- v. Oedi wrth gaffael a gweithredu'r System Rheoli Pwyllgorau yn amodol ar ba mor barod yw pwyntiau iii a iv
- vi. Oedi wrth gaffael a gweithredu gwe-ddarlledu yn amodol ar ba mor barod yw pwyntiau iii, iv a v
- vii. Pwyllgorau sy'n weddill wedi'u gweithredu ac yn cyd-fynd â'r gallu o ran adnoddau a chytundeb ehangach y rhanddeiliaid. Safonau a Throsolwg a Chraffu ar y Cyd wedi'u gohirio tan 2026.
- viii. Ymgyrchoedd recriwtio cychwynnol aflwyddiannus ar hyn o bryd yn oedi cynnydd megis denu ymgeiswyr ar gyfer y swydd Uwch Swyddog Caffael.

6.2 Mae datblygu rhaglen UGC newydd ar gyfer 2026/27 a map ffordd ar gyfer y blynyddoedd dilynol yn debygol o fwrw sawl prosiect ymlaen gan gynnwys:

- i. Datblygu Prospectws y CBC
- ii. Nifer o feysydd polisi sydd i'w datblygu a'u gweithredu
- iii. Gorffen recriwtio staff i UGC
- iv. Cyngor Gwynedd i recriwtio staff sy'n weddill i gefnogi UGC (yn amodol ar gymeradwyo'r CLG)
- v. System Rheoli Pwyllgorau
- vi. Gwe-ddarlledu
- vii. Gwelliannau cyfansoddiadol
- viii. Newid swyddogaethol i Drafnidiaeth a Chynllunio

7. GOBLYGIADAU ARIANNOL

- 7.1. Mae rhaglen weithredu'r CBC yn cael ei chefnogi gan ychydig o adnoddau cytundeb sydd wedi'u targedu at gefnogi gwasanaethau rheoli rhaglenni, cyfreithiol a democratiaeth. Bydd angen y capasiti hwn yn y tymor byr i ganolig yn ystod 2025/26 nes i'r CBC recriwtio adnoddau, sefydlogi a medru gyrru'r gwaith yn ei flaen heb y gefnogaeth hon.

8. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL

- 8.1. Mae'r adroddiad yn nodi goblygiadau cyfreithiol a llywodraethu'r penderfyniad a geisir.

ATODIADAU:

Dim

YMATEB Y SWYDDOGION STATUDOL:

i. **Swyddog Monitro:**

Mae Gwasanaethau Cyfreithiol yn cefnogi datblygiad y CBC a'i lywodraethu.

ii. **Swyddog Cyllid Statudol:**

"Mae swyddogion o'r Gwasanaeth Cyllid yn parhau i ddarparu cymorth i hwyluso datblygiad pellach y CBC. Mae cyllidebau a gwariant y CBC a'r Cynllun Twf yn destun adolygiad rheolaidd, ac rwy'n hyderus bod y trefniadau ariannol yn gadarn."

ADRODDIAD I'R IS-BWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

9fed Rhagfyr, 2025

TITLE: Mandad a Siarter Archwilio Mewnol

AUTHOR: Luned Fôn Jones, Rheolwr Archwilio

1. PWRPAS YR ADRODDIAD

- 1.1. Cyflwyno Mandad a Siarter Archwilio Mewnol i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

2. Y PENDERFYNIAD A GEISIR

- 2.1. Derbyn a chymeradwyo cynnwys y Mandad a'r Siarter Archwilio Mewnol (Atodiad A) a chefnogi Archwilio Mewnol yn ei weithrediadau.

3. RHESWM DROS Y PENDERFYNIAD

- 3.1 Mae Mandad a Siarter Archwilio Mewnol yn ofynion allweddol y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Gyhoeddus y DU ac yn hanfodol i arddangos cydymffurfiaeth y Gwasanaeth Archwilio Mewnol â'r Safonau hyn.

4. CEFNDIR AC YSTYRIAETHAU PERTHNASOL

- 4.1 Mae'r Gosodwyr Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol (RIASS) wedi penderfynu bod y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) a gyhoeddwyd gan Sefydliad yr Archwilwyr Mewnol (IIA) yn sail addas ar gyfer ymarfer archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU, yn ddarostyngedig i ofynion pellach fel y nodir yn y Nodyn Cymhwyso – Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU.
- 4.2 Mae'r Nodyn Cymhwyso yn darparu cynnwys penodol i sector cyhoeddus y DU, dehongliad o ofynion y Safonau (GIAS) yn yr amgylchiadau penodol y disgwylir iddynt fod yn berthnasol ar draws sector cyhoeddus y DU a rhai gofynion ychwanegol y mae'r Gosodwyr Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol (RIASS) yn eu hystyried yn hanfodol ar gyfer ymarfer archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU.
- 4.3 Mae CIPFA wedi datblygu'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU (y Cod) i gefnogi awdurdodau i sefydlu eu trefniadau archwilio mewnol a darparu goruchwyliaeth a chefnogaeth ar gyfer archwilio mewnol. Mae wedi'i anelu at y rhai sy'n gyfrifol am sicrhau trefniadau llywodraethu effeithiol ar gyfer archwilio mewnol. Yn Uchelgais Gogledd Cymru, yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio sydd â'r cyfrifoldeb hwnnw.

- 4.4 Mae'r Cod yn nodi "mai'r prif weithredwr archwilio"¹ sydd â chyfrifoldeb i baratoi siarter sy'n cydymffurfio â GIAS yn sector cyhoeddus y DU. Dylai'r pwyllgor archwilio² gael ei fodloni ei fod yn cwmpasu'r trefniadau llywodraethu ar gyfer archwilio mewnol. Rhaid iddo gynnwys y mandad sy'n deillio o'r rheoliadau³, ynghyd ag unrhyw fandad ychwanegol y cytunwyd arno, a chynnwys llinell adrodd archwilio mewnol i'r pwyllgor.
- 4.5 Mae'r mandad archwilio mewnol yn darparu manylion am awdurdod, rôl a chyfrifoldebau swyddogaeth archwilio mewnol.
- 4.6 Mae'r siarter archwilio mewnol yn ddogfen ffurfiol sy'n cynnwys mandad swyddogaeth archwilio mewnol, sefyllfa sefydliadol, perthnasoedd adrodd, cwmpas gwaith, mathau o wasanaethau a manylebau eraill.
- 4.7 Mae'r Siarter yn nodi'r trefniadau sydd eu hangen ar y swyddogaeth archwilio mewnol i gyflawni ei diben. Mae rôl archwilio mewnol yn cynnwys:
- cefnogi'r gwaith o gyflawni amcanion strategol drwy ddarparu sicrwydd gwrthrychol sy'n seiliedig ar risg ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd llywodraethu, rheoli risg a rheolaethau mewnol
 - hyrwyddo arfer da mewn llywodraethu drwy sicrwydd, cyngor a chyfrannu at adolygiad llywodraethu blynyddol yr awdurdod
 - cynghori ar drefniadau llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol ar gyfer prosiectau mawr, rhaglenni a newidiadau systemau
- 4.8 Mae'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn nodi sawl elfen allweddol y dylid eu cynnwys mewn siarter archwilio mewnol. Mae'r elfennau hyn yn sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol wedi'i diffinio'n glir ac yn gweithredu'n effeithiol o fewn sefydliad. Y prif gydrannau yw:
- Mandad:** sy'n nodi'n glir bwrpas a chenhadaeth y swyddogaeth archwilio mewnol.
- Diffiniadau:** diffiniad o'r termau 'bwrdd' ac 'uwch reolwyr', at ddibenion y swyddogaeth archwilio mewnol.
- Sefyllfa Sefydliadol:** yn diffinio sefyllfa archwilio mewnol o fewn y sefydliad, gan sicrhau bod ganddo awdurdod ac annibyniaeth ddigonol sy'n cynnwys mynediad anghyfyngedig i'r uwch reolwyr a'r bwrdd.
- Perthnasoedd Adrodd:** nodi i bwy mae'r swyddogaeth archwilio mewnol yn adrodd, a pherthynas adrodd swyddogaethol y Prif Weithredwr Archwilio â'r bwrdd.
- Sgôp y Gwaith:** Amlinellu'r ystod o weithgareddau a gwasanaethau a ddarperir gan y swyddogaeth archwilio mewnol, gan gynnwys gwasanaethau sicrwydd ac ymgynghori.
- Mathau o Wasanaethau:** Manylu ar y mathau penodol o archwiliadau ac adolygiadau y bydd y swyddogaeth archwilio mewnol yn eu gweithredu.
- Awdurdod:** Rhoi mynediad i'r swyddogaeth archwilio mewnol i'r holl gofnodion, personél a phriodweddau ffisegol angenrheidiol i gyflawni ei ddyletswyddau yn effeithiol.
- Safonau Proffesiynol:** Ymrwymo i gadw at safonau a chod moeseg yr IIA.
- Sicrwydd Ansawdd a Gwella:** Cynnwys darpariaethau ar gyfer rhaglenni sicrwydd ansawdd a gwella parhaus i gynnal safonau uchel o berfformiad.

¹Rheolwr Archwilio

²Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

³Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014

5. GOBLYGIADAU ARIANNOL

5.1. Nid oes unrhyw oblygiadau ariannol yn deillio o'r adroddiad hwn.

6. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL

6.1. Ymdrinnir â'r goblygiadau cyfreithiol yng nghorff yr adroddiad.

ATODIAD A:

Mandad a Siarter Archwilio Mewnol

YMATEB SWYDDOGION STATUDOL:

i. **Swyddog Monitro:**

ii. **Swyddog Cyllid Statudol:**

Mae cyfundrefn Archwilio Mewnol effeithiol yn allweddol i alluogi'r Swyddog Cyllid Statudol i gyflawni ei ddyletswyddau. Rwyf yn fodlon fod y Siarter Archwilio Mewnol yma wedi cael ei baratoi yn unol â'r safonau proffesiynol perthnasol.

SIARTER ARCHWILIO MEWNOL

Uchelgais
Gogledd Cymru
Ambition
North Wales

Datganiad o Fwriad

Rhoi hyder i'r dinesydd a'r Cyd-Bwyllgor Corfforedig ar amgylchedd reolaeth a threfniadau llywodraethu'r corff drwy adrodd yn annibynnol ac yn wrthrychol i'r Prif Swyddog Ariannol (adran 151) a'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Mae archwilio mewnol yn cryfhau gallu'r corff i greu, amddiffyn, gwarchod a chynnal gwerth drwy ddarparu sicrwydd, cyngor, mewnwelediad a rhagwelediad annibynnol, gwrthrychol ac ar sail risg i'r Is Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r Rheolwyr.

SIARTER ARCHWILIO MEWNOL

1. DIBEN

1.1 Mae gwaith Archwilio Mewnol yn cryfhau gallu'r corff i greu, diogelu a chynnal gwerth drwy ddarparu sicrwydd, cyngor, mewnwelediad a rhagwelediad annibynnol, gwrthrychol ac ar sail risg i'r Is Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r Rheolwyr.

1.2 Mae Archwilio Mewnol yn cynorthwyo Cyd-Bwyllgor Corfforedig y Gogledd (Uchelgais Gogledd Cymru) i wella:

- Cyflawni ei amcanion yn llwyddiannus.
- Prosesau llywodraethu, rheoli risg, a rheolaethau.
- Gwneud penderfyniadau a goruchwyllo.
- Enw da a hygredded gyda'i randdeiliaid.
- Y gallu i wasanaethu buddiannau'r cyhoedd.

1.3 Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn fwyaf effeithiol pan:

- Mae'n cael ei gyflawni gan weithwyr proffesiynol yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang a'r gofynion ychwanegol fel y nodir yn Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU (y Cod) a gynhyrchwyd gan CIPFA.
- Mae'r swyddogaeth archwilio mewnol wedi'i lleoli'n annibynnol gydag atebolrwydd uniongyrchol i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
- Mae archwilwyr mewnol yn rhydd o ddylanwad diangen ac wedi ymrwymo i wneud asesiadau gwrthrychol.

Rôl a Chyfrifoldebau o fewn y Sector Cyhoeddus

1.4 Bydd y swyddogaeth Archwilio Mewnol yn y sector cyhoeddus yn canolbwyntio ar:

- Sicrhau cydymffurfiaeth â chyfreithiau a/neu reoliadau.
- Nodi cyfleoedd i wella effeithlonrwydd, effeithiolrwydd ac economi prosesau a rhaglenni.
- Penderfynu a yw adnoddau cyhoeddus yn cael eu diogelu'n ddigonol a'u defnyddio'n briodol i ddarparu gwasanaethau mewn modd teg.
- Asesu a yw perfformiad yn cyd-fynd â'i amcanion a'i nodau strategol.

2. MANDAD ARCHWILIO MEWNOL

- 2.1 Mae'r Mandad Archwilio Mewnol yn cyfeirio at awdurdod, rôl a chyfrifoldebau'r swyddogaeth archwilio mewnol, a roddir gan yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r ddeddfwriaeth berthnasol.

Awdurdod

- 2.2 Mae gofyniad statudol ar gyfer gwasanaeth Archwilio Mewnol mewn cyd bwyllgorau. Mae hyn ymhlyg yn Adran 151 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972, sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau "wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu eu materion ariannol yn briodol a byddant yn sicrhau bod gan un o'u swyddogion gyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny".
- 2.3 Mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 yn datgan:
- (1) Rhaid i gorff perthnasol gynnal system ddigonol ac effeithiol o archwilio mewnol o'i gofnodion cyfrifyddu a'i system o reoli mewnol.
 - (2) Rhaid i unrhyw swyddog neu aelod o'r corff hwnnw, os yw'r corff yn ei gwneud yn ofynnol—
 - (a) trefnu bod unrhyw ddogfennau'r corff sy'n ymwneud â'i gofnodion cyfrifyddu a chofnodion eraill ar gael fel y mae'n ymddangos i'r corff hwnnw ei fod yn angenrheidiol at ddibenion yr archwiliad; a
 - (b) rhoi i'r corff y cyfryw wybodaeth ac esboniad y mae'r corff hwnnw'n ystyried eu bod yn angenrheidiol at y diben hwnnw.
 - (3) Rhaid i gorff perthnasol mwy, o leiaf unwaith ym mhob blwyddyn, gynnal adolygiad o effeithiolrwydd ei archwiliad mewnol.
 - (4) Rhaid ystyried canfyddiadau'r adolygiad y cyfeirir ato ym mharagraff (3), fel rhan o'r ystyriaeth o'r system o reoli mewnol y cyfeirir ati yn rheoliad 5(3), gan y pwyllgor neu'r corff y cyfeirir ato yn y paragraff hwnnw.
- 2.4 Ymhellach, mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, yn ei gwneud yn ofynnol penodi Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i oruchwylio trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod. Fodd bynnag, oherwydd bod CBC Gogledd Cymru yn endid corfforaethol ac yn gorff llywodraeth leol ynddo'i hun, mae'n briodol i gyfeirio at y pwyllgor perthnasol o fewn y CBC fel yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

2.5 Mae awdurdod y swyddogaeth archwilio mewnol yng Nghyfansoddiad Uchelgais Gogledd Cymru a'r Siarter Archwilio Mewnol. Mae gan y Swyddogaeth Archwilio Mewnol awdurdod i:

- Gael mynediad llawn a digyfyngedig i'r holl swyddogaethau, data, cofnodion, gwybodaeth, eiddo ffisegol a phersonél sy'n berthnasol i gyflawni cyfrifoldebau archwilio mewnol. Mae Archwilwyr Mewnol yn atebol am gyfrinachedd a chofnodion a gwybodaeth diogelu.
- Dyrannu adnoddau, gosod amlder, dewis pynciau, pennu cwrmpas gwaith, cymhwyso technegau, a chyfathrebu i gyflawni amcanion y swyddogaeth.
- Cael cymorth gan bersonél angenrheidiol y CBC a gwasanaethau arbenigol eraill o'r tu mewn neu'r tu allan i'r CBC i gwblhau gwasanaethau archwilio mewnol.

2.6 Mae Rheolau Gweithdrefn Ariannol Uchelgais Gogledd Cymru'n mynegi:

9.12	ARCHWILIO MEWNOL
9.12.1	Gweithredir y swyddogaeth Archwilio Mewnol yn unol â chynnwys y Cytundeb Lefel Gwasanaeth perthnasol.
9.12.2	Bydd y swyddogaeth Archwilio Mewnol yn cael ei chyflawni, cyn belled ag y bo'n ymarferol, yn unol â Safonau Archwilio Mewnol Bydeang.
9.12.3	Bydd y Strategaeth Archwilio Fewnol a'r cylch Gwaith yn cael eu cynnwys yn siarter Archwilio Mewnol y CBC sy'n cael ei adolygu a'i chymeradwyo gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
9.12.4	Bydd y Prif Weithredwr yn sicrhau bod gan y Rheolwr Archwilio Mewnol, neu ei gynrychiolydd awdurdodedig, yr awdurdod i:- (a) gael mynediad ar bob adeg resymol i unrhyw eiddo, dir neu safleoedd contract y CBC; (b) gael mynediad at yr holl gofnodion, dogfennau a gohebiaeth sy'n ymwneud ag unrhyw drafodion Ariannol a thrafodion eraill y CBC; (c) Ofyn am a derbyn unrhyw esboniadau sy'n angenrheidiol y neu barn hwy ynghylch unrhyw fater sy'n cael ei archwilio; (d) ofyn i unrhyw weithiwr yn y CBC gynhyrchu arian parod, storfeydd neu unrhyw eiddo arall o dan ei reolaeth.
9.12.5	Bydd y Prif Swyddog Cyllid yn cytuno ar y cynlluniau Archwilio tymor canolig a blynyddol a baratowyd gan y Rheolwr Archwilio Mewnol

	sy'n ystyried nodweddion a risgiau cymharol y gweithgareddau dan sylw. Bydd y cynlluniau'n cael eu cymeradwyo gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
9.12.6	Bydd yr holl reolwyr perthnasol yn ystyried ac yn ymateb yn brydlon i gamau gweithredu y cytunwyd arnynt mewn adroddiadau Archwilio. Bydd Uwch Reolwyr yn sicrhau bod unrhyw gamau y cytunwyd arnynt sy'n deillio o ganfyddiadau Archwilio yn cael eu cyflawni mewn modd amserol ac effeithlon yn unol â'r cynllun gweithredu y cytunwyd arno.
9.12.7	Bydd y Rheolwr Archwilio Mewnol yn adrodd yn rheolaidd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio: (a) Ar ganlyniadau Gwaith Archwilio Mewnol yn y cyfnod blaenorol. (b) Ar unrhyw wendidau rheoli sylweddol a ddarganfuwyd neu a archwiliwyd. (c) Ar unrhyw argymhellion Archwilio na chawsant eu gweithredu o fewn yr amserlen y cytunwyd arni, pan fyddai methiant i weithredu ar yr argymhellion hynny yn ymestyn gwendid rheoli sylweddol. (d) Cynnydd ar ôl cwblhau'r Cynllun Archwilio Mewnol ar gyfer y flwyddyn gyfredol.

Annibyniaeth, Sefyllfa a Pherthnasoedd Adrodd

- 2.7 Mae'r Safonau'n cynnwys terminoleg y mae angen ei diffinio'n glir yn y Siarter leol, sef y "Bwrdd", y "Prif Weithredwr Archwilio" a'r "Uwch Reolwyr".

"Bwrdd"

Mae'r Safonau yn diffinio'r Bwrdd fel ***"y corff lefel uchaf sy'n gyfrifol am lywodraethu"***.

Yn unol â Chyfansoddiad Uchelgais Gogledd Cymru, mae ystyried ac ymateb i adroddiadau gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn swyddogaeth sydd wedi'i dirprwyo i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

At ddibenion y Siarter Archwilio Mewnol hon, felly, mae'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ymgymryd â'r rôl "Bwrdd" er mwyn bodloni gofynion y Safonau.

"Prif Weithredwr Archwilio"

Y Rheolwr Archwilio yw'r *"Prif Weithredwr Archwilio"* yn unol â'r derminoleg yn y Safonau.

"Uwch Reolwyr"

Diffinnir "Uwch Reolwyr" fel ***"lefel uchaf o reolaeth weithredol sefydliad sy'n atebol i'r bwrdd yn y pen draw am weithredu penderfyniadau strategol y sefydliad, fel arfer grŵp o bersonau sy'n cynnwys y prif swyddog gweithredol neu bennaeth y sefydliad"***.

- 2.8 Yn Uchelgais Gogledd Cymru, y Prif Swyddog Pennaeth Cyllid yw'r swyddog sy'n gyfrifol am "weinyddu materion ariannol y CBC yn briodol" yn unol ag adran 151 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972.
- 2.9 Yng nghyd-destun cyfathrebu canlyniadau'r gwaith archwilio mewnol a thrafod y cynllun gwaith, mae'r Rheolwr Archwilio yn atebol i'r Prif Weithredwr a'r Prif Swyddog Cyllid, ond mae ganddo/ganddi'r rhyddid i adrodd yn uniongyrchol i'r Swyddog Monitro neu'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio os yw ef/hi o'r farn bod hyn yn angenrheidiol, ac yn ymarferol, y Rheolwr Archwilio sy'n rhyddhau'r holl adroddiadau i gwsmeriaid Archwilio Mewnol.
- 2.10 Bydd y Rheolwr Archwilio yn cadarnhau i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, o leiaf bob blwyddyn, annibyniaeth sefydliadol y swyddogaeth archwilio mewnol. Os nad yw'r strwythur llywodraethu yn cefnogi annibyniaeth sefydliadol, bydd y Rheolwr Archwilio yn dogfennu nodweddion y strwythur llywodraethu sy'n cyfyngu ar annibyniaeth ac unrhyw fesurau diogelu a ddefnyddir i gyflawni'r egwyddor o annibyniaeth.
- 2.11 Bydd y Rheolwr Archwilio yn datgelu i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio unrhyw ymyrraeth y mae archwilwyr mewnol yn eu hwynebu mewn perthynas â chwmpas, perfformiad neu gyfathrebu gwaith a chanlyniadau archwilio mewnol. Bydd y datgeliad yn cynnwys cyfathrebu goblygiadau ymyrraeth o'r fath ar effeithiolrwydd a gallu'r swyddogaeth archwilio mewnol i gyflawni ei mandad.
- 2.12 Yn unol â Chod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU (2025) (sydd hefyd yn berthnasol i CBC) ar ran y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu, mae'r uwch reolwyr wedi sefydlu a gwneud trefniadau i ddiogelu annibyniaeth archwilio mewnol. Mae'r trefniadau hyn yn cynnwys:
 - Sicrhau bod mynediad archwilio mewnol at staff a chofnodion, fel y nodir yn y rheoliadau a'r siarter, yn gweithredu'n rhydd ac heb unrhyw ymyrraeth i'w gwmpas, cynnal gweithgareddau na chyfathrebu canlyniadau.

- Sicrhau bod y Rheolwr Archwilio yn adrodd ei hun i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar waith archwilio mewnol.
- Darparu cyfleoedd i'r Rheolwr Archwilio gwrdd â'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio heb uwch reolwyr yn bresennol. Rhaid cynnal o leiaf un cyfarfod o'r fath bob blwyddyn.
- Pan fydd amhariadau gwirioneddol neu bosibl i annibyniaeth archwilio mewnol, bydd uwch reolwyr yn gweithio gyda'r Rheolwr Archwilio i'w dileu neu eu lleihau neu sicrhau bod mesurau diogelwch yn gweithredu'n effeithiol.
- Cydnabod, os oes gan y Rheolwr Archwilio rolau a chyfrifoldebau ychwanegol y tu hwnt i archwilio mewnol neu os cynigir rolau newydd, y gallai hynny effeithio ar annibyniaeth a pherfformiad archwilio mewnol, y bydd yr effaith yn cael ei thrafod gyda'r Rheolwr Archwilio a cheisir barn yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
- Lle bo angen, rhaid i uwch reolwyr roi mesurau diogelu priodol i amddiffyn annibyniaeth archwilio mewnol a chefnogi cydymffurfiaeth â safonau proffesiynol.

Newidiadau i'r Mandad a'r Siarter Archwilio Mewnol

2.13 Gall amgylchiadau gyfiawnhau trafodaeth ddilynol rhwng y Rheolwr Archwilio, yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, a'r uwch reolwyr ar y mandad archwilio mewnol neu agweddau eraill ar y Siarter archwilio mewnol. Gall amgylchiadau o'r fath gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i:

- Newid sylweddol yn y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.
- Ad-drefnu sylweddol o fewn y sefydliad.
- Newidiadau sylweddol i'r Rheolwr Archwilio, yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, a/neu'r uwch reolwyr.
- Newidiadau sylweddol i strategaethau, amcanion, proffil risg y sefydliad, neu'r amgylchedd y mae'r sefydliad yn gweithredu ynddo.
- Cyfreithiau neu reoliadau newydd a allai effeithio ar natur a/neu gwmpas gwasanaethau archwilio mewnol.

3. Goruchwyliaeth yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

3.1 Mae dyletswyddau'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi eu manylu yn Rheol Gweithdrefn Ariannol 9.2.3 sy'n nodi *"Bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gweithredu'r gofynion statudol a osodir arno yn unol â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011. Mae hyn yn cynnwys monitro ac adolygu priodoldeb cyllidebau, strategaeth ariannol, cyfrifyddu, a rheolaeth ariannol y CBC a'i holl wasanaethau trwy adolygu gweithdrefnau ariannol, hyrwyddo rheoli risg, rheolaeth fewnol a llywodraethu da a datblygu diwylliant sy'n milwriaethu yn erbyn twyll."*

3.2 Er mwyn sefydlu, cynnal a sicrhau bod gan swyddogaeth Archwilio Mewnol ddigon o awdurdod i gyflawni ei ddyletswyddau, bydd y Prif Swyddog Cyllid/Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn:

- Trafod gyda'r Rheolwr Archwilio a'r uwch reolwyr, fel y bo'n briodol, awdurdod, rôl, cyfrifoldebau, cwrmpas a gwasanaethau (sicrwydd a/neu gyngor) y swyddogaeth Archwilio Mewnol.
- Sicrhau bod gan y Rheolwr Archwilio fynediad digyfnygedig i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac yn rhyngweithio â'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, gan gynnwys mewn cyfarfod preifat heb uwch reolwyr yn bresennol.
- Trafod gyda'r Rheolwr Archwilio a'r uwch reolwyr pynciau eraill y dylid eu cynnwys yn y Siarter Archwilio Mewnol.
- Cymeradwyo siarter y swyddogaeth archwilio mewnol, sy'n cynnwys y mandad archwilio mewnol a chwmpas a mathau o wasanaethau archwilio mewnol.
- Adolygu'r siarter archwilio mewnol o bryd i'w gilydd gyda'r Rheolwr Archwilio i ystyried newidiadau sy'n effeithio ar y sefydliad, megis cyflogi prif weithredwr archwilio newydd (rheolwr archwilio) neu newidiadau yn y math, difrifoldeb a rhyng-ddibyniaeth risgiau i'r sefydliad; a chymeradwyo'r siarter archwilio mewnol.
- Cymeradwyo'r cynllun archwilio mewnol sy'n seiliedig ar risg.
- Derbyn cyfathrebiadau gan y Rheolwr Archwilio am y swyddogaeth archwilio mewnol gan gynnwys ei berfformiad mewn perthynas â'i gynllun.
- Sicrhau bod rhaglen sicrhau ansawdd a gwella wedi'i sefydlu a'i hadolygu'n flynyddol.
- Gwneud ymholiadau priodol i'r uwch reolwyr a'r Rheolwr Archwilio i benderfynu a yw cwrmpas neu gyfyngiadau adnoddau yn amhriodol.
- Trafod gyda'r Rheolwr Archwilio a'r uwch reolwyr yr "amodau hanfodol" a ddisgrifir yn y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.
- Adolygu cynnwys y Cytundeb Lefel Gwasanaeth rhwng Uchelgais Gogledd Cymru a'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol o bryd i'w gilydd.

4. Cyfrifoldebau Rheolwr Archwilio

Moeseg a Phroffesiynoldeb

4.1 Bydd y Rheolwr Archwilio yn sicrhau bod archwilwyr mewnol yn:

- Cydymffurfio â'r Safonau Byd-eang, y Nodyn Cymhwyso a'r Cod Ymarfer gan gynnwys egwyddorion Moeseg a Phroffesiynoldeb: uniondeb, gwrthrychedd, cymhwysedd, gofal proffesiynol dyledus, a chyfrinachedd. (Gweler Atodiad A).
- Cydymffurfio â Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus (Egwyddorion Nolan), (anhunanoldeb, uniondeb, gwrthrychedd, atebolrwydd, gonestrwydd ac arweinyddiaeth).
- Bydd yn ofynnol i bob archwilydd mewnol lofnodi Datganiad Annibyniaeth Archwilydd bob blwyddyn sy'n ymgorffori'r ddyletswydd i gadw at y Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus.
- Deall, parchu, cwrdd a chyfrannu at ddisgwyliadau cyfreithlon a moesegol y sefydliad a gallu cydnabod ymddygiad sy'n groes i'r disgwyliadau hynny.
- Annog a hyrwyddo diwylliant sy'n seiliedig ar foeseg yn y sefydliad.
- Adrodd ymddygiad sefydliadol sy'n anghyson â disgwyliadau moesegol y sefydliad, fel y disgrifir mewn polisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Gwrthrychedd

4.2 Bydd y Rheolwr Archwilio yn sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol yn parhau i fod yn rhydd o bob amodau sy'n bygwth gallu archwilwyr mewnol i gyflawni eu cyfrifoldebau mewn modd diduedd, gan gynnwys materion dewis ymgysylltu, cwrmpas, gweithdrefnau, amlder, amseru, a chyfathrebu.

4.3 Os yw'r Rheolwr Archwilio yn penderfynu y gall gwrthrychedd gael ei amharu mewn gwirionedd neu ymddangosiad, bydd manylion yr amhariad yn cael eu datgelu i bartïon priodol.

4.4 Bydd archwilwyr mewnol yn cynnal agwedd feddyliol ddiduedd sy'n caniatáu iddynt gyflawni ymrwymadau yn wrthrychol fel eu bod yn credu yn eu cynnyrch gwaith, nad ydynt yn peryglu ansawdd, ac nad ydynt yn darostwng eu barn ar faterion archwilio i eraill, naill ai mewn gwirionedd neu ymddangosiad.

4.5 Ni fydd gan archwilwyr mewnol unrhyw gyfrifoldeb gweithredol uniongyrchol nac awdurdod dros unrhyw un o'r gweithgareddau y maent yn eu hadolygu. Yn unol â hynny, ni fydd archwilwyr mewnol yn gweithredu rheolaethau mewnol, yn datblygu gweithdrefnau, yn gosod systemau, nac yn cymryd rhan mewn gweithgareddau eraill a allai amharu ar eu barn, gan gynnwys:

- Asesu gweithrediadau penodol yr oedd ganddynt gyfrifoldeb amdanynt yn ystod y flwyddyn flaenorol.
- Cyflawni dyletswyddau gweithredol i'r CBC neu ei gysylltiedigion.

- Cychwyn neu gymeradwyo trafodion allanol i'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Cyfarwyddo gweithgareddau unrhyw weithiwr y CBC nad yw'n cael ei gyflogi gan y swyddogaeth archwilio mewnol, ac eithrio lle mae gweithwyr o'r fath wedi'u neilltuo'n briodol i dimau archwilio mewnol neu i gynorthwyo archwilyr mewnol.

4.6 Bydd archwilyr mewnol yn:

- Datgelu amhariadau annibyniaeth neu wrthrychedd, mewn gwirionedd neu ymddangosiad i bartïon priodol pob blwyddyn o leiaf, i'r Rheolwr Archwilio, yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, rheolwyr neu eraill.
- Arddangos gwrthrychedd proffesiynol wrth gasglu, gwerthuso a chyfathrebu gwybodaeth.
- Gwneud asesiadau cytbwys o'r holl ffeithiau ac amgylchiadau sydd ar gael ac yn berthnasol.
- Cymryd rhagofalon angenrheidiol i osgoi gwrthdaro buddiannau, rhagfarn, a dylanwad gormodol.

Rheoli'r Swyddogaeth Archwilio Mewnol

4.7 Mae gan y Rheolwr Archwilio gyfrifoldeb i:

- Ddatblygu cynllun archwilio mewnol, bob blwyddyn o leiaf, sy'n seiliedig ar risg sy'n ystyried mewnbwn yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr. Trafod y cynllun gyda'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr a chyflwyno'r cynllun i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'w adolygu a'i gymeradwyo.
- Cyfathrebu effaith cyfyngiadau adnoddau ar y cynllun archwilio mewnol i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr.
- Adolygu ac addasu'r cynllun archwilio mewnol, yn ôl yr angen, mewn ymateb i newidiadau ym musnes, risgiau, gweithrediadau, rhaglenni, systemau a rheolaethau'r CBC.
- Cyfathrebu â'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr os oes newidiadau interim sylweddol i'r cynllun archwilio mewnol.
- Sicrhau bod ymrwymïadau archwilio mewnol yn cael eu cyflawni, eu dogfennu a'u cyfathrebu yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang a chyfreithiau a/neu reoliadau.
- Dilyn canfyddiadau ymgysylltu a chadarnhau gweithrediad argymhellion neu gynlluniau gweithredu a chyfathrebu canlyniadau'r gwasanaethau archwilio mewnol i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac uwch reolwyr o bryd i'w gilydd ac ar gyfer pob ymgysylltiad fel bo'n briodol.

- Sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol gyda'i gilydd yn meddu ar neu'n cael y wybodaeth, y sgiliau a'r cymwyseddau a'r cymwysterau eraill sydd eu hangen i fodloni gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang a chyflawni'r mandad archwilio mewnol.
- Adnabod ac ystyried tueddiadau a materion sy'n dod i'r amlwg a allai effeithio ar y CBC a chyfathrebu â'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac uwch reolwyr fel bo'n briodol.
- Ystyried tueddiadau sy'n dod i'r amlwg ac arferion llwyddiannus mewn archwilio mewnol.
- Sefydlu a sicrhau cadw at fethodolegau sydd wedi'u cynllunio i lywio'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Sicrhau cadw at bolisiâu a gweithdrefnau perthnasol y CBC oni bai bod polisiâu a gweithdrefnau o'r fath yn gwrthdaro â'r siarter archwilio mewnol neu'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang. Bydd unrhyw wrthdaro o'r fath yn cael eu datrys neu eu dogfennu a'u cyfathrebu i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr.
- Cydlynu gweithgareddau ac ystyried dibynnu ar waith darparwyr mewnol ac allanol eraill o wasanaethau sicrwydd a chynghori. Os nad yw'r Rheolwr Archwilio yn gallu cyflawni lefel briodol o gydlynu, rhaid cyfathrebu'r mater i'r uwch reolwyr ac os oes angen ei gyfeirio i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

4.8 Er mwyn hwyluso gwaith yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, bydd y Rheolwr Archwilio yn:

- Mynychu cyfarfod y pwyllgor a chyfrannu at y rhaglen
- Cymryd rhan yn adolygiad y pwyllgor o'i gylch gwaith a'i effeithiolrwydd ei hun
- Ceisio sicrhau bod y pwyllgor yn derbyn ac yn deall dogfennau sy'n disgrifio sut y bydd archwilio mewnol yn cyflawni ei amcanion (e.e. y cynllun seiliedig ar risg, rhaglenni gwaith blynyddol, adroddiadau cynnydd)

Cyfathrebu

4.9 Bydd y Rheolwr Archwilio yn adrodd yn rheolaidd (ar gyfnodau y cytunwyd arnynt) i'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr ynglŷn â:

- Mandad y swyddogaeth archwilio mewnol a Siarter Archwilio Mewnol.
- Y cynllun archwilio mewnol a pherfformiad mewn perthynas â'i gynllun.
- Diwygiadau sylweddol i'r cynllun archwilio mewnol.
- Amhariadau posib i annibyniaeth, gan gynnwys datgeliadau perthnasol fel bo'n berthnasol.

- Canlyniadau'r rhaglen sicrwydd a gwella ansawdd, sy'n cynnwys cydymffurfiaeth y swyddogaeth archwilio mewnol â Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yr IIA a chynlluniau gweithredu i fynd i'r afael â diffygion a chyfleoedd i wella'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Amlygiad risg sylweddol a materion rheoli, gan gynnwys risgiau twyll, materion llywodraethu, a meysydd ffocws eraill ar gyfer yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a allai ymyrryd â chyflawni amcanion strategol y CBC.
- Canlyniadau gwasanaethau sicrwydd a chynghori.
- Ymatebion rheolwyr i risg y mae'r swyddogaeth archwilio mewnol yn pennu ei bod yn annerbyniol neu dderbyn risg sydd y tu hwnt i archwaeth risg y CBC.
- Ymlyniad at y Cytundeb Lefel Gwasanaeth.

4.10 Bydd adroddiad ffurfiol yn cael ei ysgrifennu ar gyfer y rhan fwyaf o aseiniadau archwilio, ac eithrio rhai archwiliadau bach lle na ddarganfuwyd gwendidau sylweddol a lle nad oedd angen adroddiad archwilio llawn. Yn yr achosion hyn, bydd memoranda yn cael eu hanfon at y swyddogion perthnasol.

4.11 Lle'n briodol, bydd pob adroddiad yn cael ei gosod mewn un o bedair lefel sicrwydd. Bydd y lefel sicrwydd a ddarperir yn seiliedig ar werthusiad o'r amgylchedd reolaeth fewnol a nifer y risgiau a adnabuwyd ynghyd â'u sgôr risg.

Bydd y sgôr risg gyfredol yn syrthio i un o bedwar categori risg sef:

LEFEL RISG	SGÔR
UCHEL IAWN	20 – 25
UCHEL	12 – 16
CANOLIG	6 - 10
ISEL	1 - 5

4.12 Mae lefelau cyffredinol yr archwiliadau fel y dangosir yn y tabl isod:

LEFEL SICRWYDD	DIFFINIAD
UCHEL	Gellir datgan sicrwydd priodoldeb gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.
CYFYNGEDIG	Er bod rheolaethau yn eu lle, mae angen gwella cydymffurfiaeth â'r rheolaethau a/neu gyflwyno rheolaethau newydd i leihau'r risgiau mae'r gwasanaeth yn agored iddynt.
DIM SICRWYDD	Ystyrir bod y rheolaethau sydd yn eu lle yn annigonol gyda methiant i gyflawni amcanion.

Mae'r defnydd o lefelau sicrwydd yn debygol o fod yn llai priodol ar gyfer adroddiadau sydd wedi'u paratoi yn dilyn ymchwiliad arbennig, neu ar gyfer gwaith sy'n cynnwys agweddau "ymgyngori".

- 4.13 Ar ôl cwblhau'r gwaith archwilio, paratwir adroddiad drafft o'r darganfyddiadau yn ogystal ag unrhyw feysydd o risgiau a adnabuwyd ar gyfer y rheolwyr perthnasol fel bod ganddynt gyfle i ystyried y darganfyddiadau a datrysiadau posibl i liniaru risgiau a chywiro unrhyw wallau ffeithiol. Rhoddir cyfnod o 2-3 wythnos i reolwyr ymateb i'r drafft, ond ystyrir cyfnod hirach os derbynnir cais am estyniad. Os na dderbynnir ymateb erbyn y dyddiad penodedig, tybir bod yr adroddiad yn dderbyniol a bydd adroddiad terfynol yn cael ei gyhoeddi. Os derbynnir sylwadau, bydd y rhain yn cael eu hystyried (a gellir addasu'r adroddiad drafft neu beidio) cyn rhyddhau'r adroddiad terfynol. Os nad oes cytundeb i liniaru risg(iau), bydd hynny'n derbyn sylw yn yr adroddiad terfynol.
- 4.14 Ar ôl cyfnod priodol, bydd Archwilio Mewnol yn cynnal profion dilynol i sicrhau bod yr hyn y cytunwyd arnynt yn weithredol. Bydd canlyniadau'r gwaith dilynol yn cael eu hadrodd i'r Prif Swyddogion a'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

5. Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella

- 5.1 Bydd y Rheolwr Archwilio yn datblygu, gweithredu a chynnal Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella (QAIP) sy'n cwmpasu pob agwedd o'r swyddogaeth archwilio mewnol. Bydd y QAIP yn cynnwys asesiadau allanol a mewnol o gydymffurfiaeth y swyddogaeth archwilio mewnol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang a'r Cod Ymarfer, yn ogystal â mesur perfformiad i asesu cynnydd y swyddogaeth archwilio mewnol tuag at gyflawni ei hamcanion a hyrwyddo gwelliant parhaus.
- 5.2 Bydd y rhaglen hefyd yn asesu cydymffurfiaeth â chyfreithiau a/neu reoliadau sy'n berthnasol i archwilio mewnol megis Nodyn Cymhwyso Gosodwyr Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol (RIASS) a Chod Ymarfer CIPFA.
- 5.3 Os yw'n berthnasol, bydd yr asesiad yn cynnwys cynlluniau i fynd i'r afael â diffygion a chyfleoedd gwella'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- 5.4 Yn flynyddol, bydd y Rheolwr Archwilio yn cyfathrebu â'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr am Raglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella y swyddogaeth archwilio mewnol, gan gynnwys canlyniadau hunanasesu mewnol (monitro parhaus a hunanasesu cyfnodol) ac asesiadau allanol.
- 5.5 Bydd asesiadau allanol yn cael eu cynnal o leiaf unwaith bob pum mlynedd gan aseswr neu dîm asesu annibynnol sydd â chymwysterau priodol o'r tu allan i'r Cyngor.

6. Cwmpas a Mathau o Wasanaethau Archwilio Mewnol

6.1 Mae cwmpas archwilio mewnol yn cwmpasu holl ehangder y sefydliad, gan gynnwys holl weithgareddau, asedau a phersonél y CBC.

6.2 Mae cwmpas gweithgareddau archwilio mewnol hefyd yn cwmpasu, ond heb fod yn gyfyngedig i:

- Archwiliad gwrthrychol o dystiolaeth i ddarparu sicrwydd a chynghor annibynnol i'r rheolwyr a'r Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar reoli risg, llywodraethu a rheolaethau mewnol.
- Hyrwyddo diwylliant gwrth-dwyll, gwrth-lwgrwobrwyo a gwrth-lygredd o fewn y CBC i gynorthwyo i atal a chanfod twyll ac i ymchwilio i honiadau o dwyllo, llwgrwobrwyo, llygredd ac anghysondebau eraill.

7. CEFNOGAETH AR GYFER ARCHWILIO MEWNOL

7.1 Yn unol â Chod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU (2025), mae gweithgareddau archwilio mewnol yn gofyn am fynediad at uwch reolwyr, yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu, a chael cefnogaeth ganddynt. Mae cefnogaeth yn caniatáu i archwilio mewnol gymhwyso eu mandad a'u siarter yn ymarferol a bodloni disgwyliadau.

7.2 Mae cefnogaeth yn golygu:

- Hyrwyddo rôl a gwaith archwilio mewnol i'r staff o fewn yr awdurdod ac i sefydliadau partner y bydd archwilio mewnol yn gweithio gyda nhw.
- Hwyluso mynediad at uwch reolwyr, yr Is-Bwyllgor Archwilio ac archwilydd allanol yr awdurdod.
- Cynorthwyo, lle bo hynny'n bosibl, gyda mynediad at sicrwydd darparwr allanol fel rheoleiddwyr, arolygwyr ac ymgynghorwyr.
- Ymgysylltu'n adeiladol â darganfyddiadau, barn a chynghor archwilio mewnol.
- Adeiladu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o bwysigrwydd llywodraethu da, rheoli risg a rheolaeth fewnol ar gyfer llwyddiant yr awdurdod, ac o gyfraniadau archwilio mewnol.

7.3 Gall yr Is-Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ddangos ei gefnogaeth i archwilio mewnol drwy:

- holi uwch reolwyr a'r Rheolwr Archwilio am unrhyw gyfyngiadau ar gwmpas, mynediad, awdurdod neu adnoddau archwilio mewnol sy'n cyfyngu ar ei allu i gyflawni ei gyfrifoldebau'n effeithiol.

- ystyried y cynllun archwilio neu'r cwmpas cynllunio a chymeradwyo neu argymell cymeradwyaeth yn ffurfiol fel bo'n briodol.
- cyfarfod o leiaf bob blwyddyn gyda'r Rheolwr Archwilio mewn sesiynau heb uwch reolwyr yn bresennol.

MOESEG A PHROFFESIYNOLDEB

Mae'n ofynnol i bob archwilydd mewnol gydymffurfio â safonau moeseg a phroffesiynoldeb. Os disgwylir i archwilwyr mewnol gydymffurfio â chodau moeseg, ymddygiad neu ymddygiad eraill, fel rhai sefydliad, disgwylir cydymffurfiaeth â'r egwyddorion a'r safonau moeseg a phroffesiynoldeb a gynhwysir yma o hyd. Nid yw'r ffaith nad yw ymddygiad penodol yn cael ei grybwyll yn yr egwyddorion a'r safonau hyn yn ei atal rhag cael ei ystyried yn annerbyniol neu'n anghredadwy.

Er bod archwilwyr mewnol yn gyfrifol am eu cydymffurfiaeth eu hunain, disgwylir i'r prif weithredwr archwilio gefnogi a hyrwyddo cydymffurfiaeth â'r egwyddorion a'r safonau ym maes Moeseg a Phroffesiynoldeb trwy ddarparu cyfleoedd ar gyfer hyfforddiant ac arweiniad. Gall y prif weithredwr archwilio ddewis dirprwyo cyfrifoldebau penodol ar gyfer rheoli cydymffurfiaeth ond mae'n cadw atebolrwydd am foeseg a phroffesiynoldeb y swyddogaeth archwilio mewnol.

Egwyddor 1 Dangos Uniondeb

Mae archwilwyr mewnol yn dangos uniondeb yn eu gwaith a'u hymddygiad.

Mae uniondeb yn ymddygiad a nodweddir drwy gadw at egwyddorion moesol a moesegol, gan gynnwys dangos gonestrwydd a'r dewrder i weithredu yn seiliedig ar ffeithiau perthnasol, hyd yn oed pan fyddwch yn wynebu pwysau i wneud fel arall, neu pan allai gwneud hynny greu canlyniadau personol neu sefydliadol andwyol posib. Yn syml iawn, disgwylir i archwilwyr mewnol ddweud y gwir a gwneud y peth iawn, hyd yn oed pan fydd hynny'n anghyfforddus neu'n anodd.

Uniondeb yw sylfaen egwyddorion eraill moeseg a phroffesiynoldeb, gan gynnwys gwrthrychedd, cymhwysedd, gofal proffesiynol dyledus, a chyfrinachedd. Mae uniondeb archwilwyr mewnol yn hanfodol i sefydlu ymddiriedaeth ac ennill parch.

Safon 1.1 Gonestrwydd a Dewrder Proffesiynol

Rhaid i archwilwyr mewnol gyflawni eu gwaith gyda gonestrwydd a dewrder proffesiynol.

Rhaid i archwilwyr mewnol fod yn onest, yn gywir, yn glir, yn agored, ac yn barchus ym mhob perthynas broffesiynol a chyfathrebu, hyd yn oed wrth fynegi amheuaeth neu gynnig safbwynt gwrthwynebol. Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â gwneud datganiadau ffug, camarweiniol neu dwyllodrus, na chuddio neu hepgor darganfyddiadau neu wybodaeth berthnasol arall o gyfathrebu. Rhaid i archwilwyr mewnol ddatgelu'r holl ffeithiau materol sy'n hysbys iddynt a allai, os nad ydynt yn cael eu datgelu, effeithio ar allu'r sefydliad i wneud penderfyniadau gwybodus.

Rhaid i archwilwyr mewnol arddangos dewrder proffesiynol trwy gyfathrebu'n wirioneddol a chymryd camau priodol, hyd yn oed pan fyddant yn wynebu dilemâu a sefyllfaoedd anodd.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gynnal amgylchedd gwaith lle mae archwilwyr mewnol yn teimlo eu bod yn cael eu cefnogi wrth fynegi canlyniadau ymgysylltu cyfreithlon, sy'n seiliedig ar dystiolaeth, boed yn ffafriol neu'n anffafriol.

Safon 1.2 Disgwyliadau Moesegol Sefydliadol

Rhaid i archwilwyr mewnol ddeall, parchu, cwrdd a chyfrannu at ddisgwyliadau cyfreithlon a moesegol y sefydliad a rhaid iddynt allu cydnabod ymddygiad sy'n groes i'r disgwyliadau hynny.

Rhaid i archwilwyr mewnol annog a hyrwyddo diwylliant sy'n seiliedig ar foeseg yn y sefydliad. Os yw archwilwyr mewnol yn adnabod ymddygiad o fewn y sefydliad sy'n anghyson â disgwyliadau moesegol y sefydliad, rhaid iddynt adrodd y pryder yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Safon 1.3 Ymddygiad Cyfreithiol a Moesegol

Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â chymryd rhan mewn unrhyw weithgaredd sy'n anghyfreithlon neu'n anghredadwy i'r sefydliad neu'r proffesiwn archwilio mewnol neu a allai niweidio'r sefydliad neu ei weithwyr.

Rhaid i archwilwyr mewnol ddeall a chydymffurfio â'r deddfau a/neu'r rheoliadau sy'n berthnasol i'r CBC, llywodraeth leol a'r awdurdodaethau lle mae'r sefydliad yn gweithredu, gan gynnwys gwneud datgeliadau yn ôl yr angen.

Os yw archwilwyr mewnol yn adnabod toriadau cyfreithiol neu reoleiddiol, rhaid iddynt adrodd digwyddiadau o'r fath i unigolion neu endidau sydd â'r awdurdod i gymryd camau priodol, fel y nodir mewn deddfau, rheoliadau, a pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Egwyddor 2 Cynnal Gwrthrychedd

Mae archwilwyr mewnol yn cynnal agwedd ddiduedd wrth gyflawni gwasanaethau archwilio mewnol a gwneud penderfyniadau.

Mae gwrthrychedd yn agwedd feddyliol ddiduedd sy'n caniatáu i archwilwyr mewnol wneud penderfyniadau proffesiynol, cyflawni eu cyfrifoldebau, a chyflawni 'Diben archwilio mewnol' heb gyfaddawdu. Mae swyddogaeth archwilio mewnol wedi'i leoli'n annibynnol yn cefnogi gallu archwilwyr mewnol i gynnal gwrthrychedd.

Safon 2.1 Gwrthrychedd Unigol

Rhaid i archwilwyr mewnol gynnal gwrthrychedd proffesiynol wrth gyflawni pob agwedd o wasanaethau archwilio mewnol. Mae gwrthrychedd proffesiynol yn ei gwneud yn ofynnol i archwilwyr mewnol gymhwyso meddylfryd diduedd a dod i farn yn seiliedig ar asesiad cytbwys o'r holl amgylchiadau perthnasol.

Rhaid i archwilwyr mewnol fod yn ymwybodol o ragfarnau a'u rheoli.

Safon 2.2 Diogelu Gwrthrychedd

Rhaid i archwilwyr mewnol gydnabod ac osgoi neu liniaru amhariadau gwirioneddol, posib a chanfyddedig i wrthrychedd.

Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â derbyn unrhyw eitem ddiriaethol neu anniriaethol, megis rhodd, gwobr, ffafr, a allai amharu ar wrthrychedd neu dybio ei fod yn amharu ar wrthrychedd.

Rhaid i archwilwyr mewnol osgoi gwrthdaro buddiannau ac ni ddylent gael eu dylanwadu'n ormodol gan eu buddiannau eu hunain neu fuddiannau eraill, gan gynnwys uwch reolwyr neu eraill mewn sefyllfa awdurdodol, neu gan yr amgylchedd gwleidyddol neu agweddau eraill ar eu hamgylchoedd.

Wrth gyflawni gwasanaethau archwilio mewnol:

- Rhaid i archwilwyr mewnol ymatal rhag asesu gweithgareddau penodol yr oeddent yn gyfrifol amdanynt yn flaenorol. Tybir bod gwrthrychedd yn cael ei amharu os yw archwilydd yn darparu gwasanaethau sicrwydd ar gyfer gweithgaredd yr oedd gan yr archwilydd mewnol gyfrifoldeb amdano yn ystod y 12 mis blaenorol.
- Os yw'r swyddogaeth archwilio mewnol yn darparu gwasanaethau sicrwydd lle'r oedd yn cyflawni gwasanaethau cynghori o'r blaen, rhaid i'r prif weithredwr archwilio gadarnhau nad yw natur y gwasanaethau cynghori yn amharu ar wrthrychedd a rhaid iddo neilltuo adnoddau fel bod gwrthrychedd unigol yn cael ei reoli. Rhaid i ymrwymïadau sicrwydd ar gyfer swyddogaethau y mae'r prif weithredwr archwilio yn gyfrifol amdanynt gael eu goruchwyllo gan barti annibynnol y tu allan i'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Os bydd archwilwyr mewnol yn darparu gwasanaethau cynghori sy'n ymwneud â gweithgareddau yr oedd ganddynt gyfrifoldebau blaenorol amdanynt, rhaid iddynt ddatgelu amhariadau posib i'r parti sy'n gofyn am y gwasanaethau cyn derbyn yr ymrwymiad.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio sefydlu methodolegau i fynd i'r afael ag amhariadau ar wrthrychedd. Rhaid i archwilwyr mewnol drafod amhariadau a chymryd camau priodol yn ôl methodolegau perthnasol.

Safon 2.3 Datgelu Amhariadau i Wrthrychedd

Os yw gwrthrychedd yn cael ei amharu mewn gwirionedd neu ymddangosiad, rhaid datgelu manylion yr amhariad yn brydlon i'r partïon priodol.

Os bydd archwilwyr mewnol yn dod yn ymwybodol o amhariad a allai effeithio ar eu gwrthrychedd, rhaid iddynt ddatgelu'r amhariad i'r prif weithredwr archwilio neu oruchwyliwr dynodedig. Os yw'r prif weithredwr archwilio yn penderfynu bod amhariad yn effeithio ar allu archwilydd mewnol i gyflawni dyletswyddau'n wrthrychol, rhaid i'r prif weithredwr archwilio drafod yr amhariad gyda rheolwyr y gweithgaredd dan adolygiad, bwrdd a/neu uwch reolwyr a phenderfynu ar y camau priodol i ddatrys y sefyllfa.

Os darganfyddir amhariad sy'n effeithio ar ddibynadwyedd neu ddibynadwyedd canfyddedig darganfyddiadau, argymhellion a/neu gasgliadau ymgysylltu ar ôl cwblhau ymgysylltiad, rhaid i'r prif weithredwr archwilio drafod y pryderon gyda rheolwyr y gweithgaredd dan adolygiad, y bwrdd, yr uwch reolwyr, a/neu randdeiliaid eraill yr effeithir arnynt a phenderfynu ar y camau priodol i ddatrys y sefyllfaoedd. (Gweler hefyd Safon 11.4 Gwallau a Hepgoriadau.)

Os yw gwrthrychedd y prif weithredwr archwilio yn cael ei amharu mewn gwirionedd neu ymddangosiad, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ddatgelu'r amhariad i'r bwrdd. (Gweler hefyd Safon 7.1 Annibyniaeth Sefydliadol.)

Egwyddor 3 Dangos Cymhwysedd

Mae archwilwyr mewnol yn cymhwyso gwybodaeth, sgiliau a galluoedd i gyflawni eu rolau a'u cyfrifoldebau yn llwyddiannus.

Mae dangos cymhwysedd yn gofyn am ddatblygu a chymhwyso'r wybodaeth, y sgiliau a'r galluoedd i ddarparu gwasanaethau archwilio mewnol. Oherwydd bod archwilwyr mewnol yn darparu ystod amrywiol o wasanaethau, mae'r cymwyseddau sydd eu hangen ar bob archwilydd mewnol yn amrywio. Yn ogystal â meddu ar neu gael y cymwyseddau sydd eu hangen i gyflawni gwasanaethau, mae archwilwyr mewnol yn gwella effeithiolrwydd ac ansawdd gwasanaethau trwy fynd ar drywydd datblygiad proffesiynol.

Safon 3.1 Cymhwysedd

Rhaid i archwilwyr mewnol feddu ar neu gael y cymwyseddau i gyflawni eu cyfrifoldebau yn llwyddiannus. Mae'r cymwyseddau gofynnol yn cynnwys y wybodaeth, y sgiliau a'r galluoedd sy'n addas ar gyfer swydd a chyfrifoldebau sy'n gymesur â'u lefel o brofiad. Rhaid i archwilwyr mewnol feddu ar neu ddatblygu gwybodaeth am Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yr IIA.

Rhaid i archwilywyr mewnol gymryd rhan yn y gwasanaethau hynny y mae ganddynt neu y gallant gyflawni'r cymwyseddau angenrheidiol ar eu cyfer.

Mae pob archwilydd mewnol yn gyfrifol am ddatblygu a chymhwyso'r cymwyseddau angenrheidiol i gyflawni eu cyfrifoldebau proffesiynol yn barhaus. Yn ogystal, rhaid i'r prif weithredwr archwilio sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol gyda'i gilydd yn meddu ar y cymwyseddau i gyflawni'r gwasanaethau archwilio mewnol a ddisgrifir yn y siarter archwilio mewnol neu raid iddo gael y cymwyseddau angenrheidiol. (Gweler hefyd Safonau 7.2 Cymwysterau Prif Weithredwr Archwilio a 10.2 Rheoli Adnoddau Dynol.)

Safon 3.2 Datblygiad Proffesiynol Parhaus

Rhaid i archwilywyr mewnol gynnal a datblygu eu cymwyseddau yn barhaus i wella effeithiolrwydd ac ansawdd gwasanaethau archwilio mewnol. Rhaid i archwilywyr mewnol fynd ar drywydd datblygiad proffesiynol parhaus gan gynnwys addysg a hyfforddiant. Rhaid i archwilywyr mewnol ymarferol sydd wedi ennill ardystiad archwilio mewnol proffesiynol ddilyn y polisiau addysg broffesiynol barhaus a bodloni'r gofynion sy'n berthnasol i'w hardystiadau.

Egwyddor 4 Ymarfer Gofal Proffesiynol Dyledus

Mae Archwilywyr Mewnol yn cymhwyso gofal proffesiynol dyledus wrth gynllunio a chyflawni gwasanaethau archwilio mewnol.

Mae'r Safonau sy'n ymgorffori gofal proffesiynol priodol yn gofyn am:

- Gydymffurfiaeth â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.
- Ystyried natur, amgylchiadau a gofynion y gwaith i'w gyflawni.
- Cymhwyso amheuaeth broffesiynol i asesu a gwerthuso gwybodaeth yn feirniadol.

Mae gofal proffesiynol priodol yn gofyn am gynllunio a chyflawni gwasanaethau archwilio mewnol gyda'r diwydrwydd, y farn a'r amheuaeth sydd gan archwilywyr mewnol darbodus a chymwys. Wrth ymarfer gofal proffesiynol dyledus, mae archwilywyr mewnol yn perfformio er budd gorau'r rhai sy'n derbyn gwasanaethau archwilio mewnol ond nid oes disgwyl iddynt fod yn anffaeledig.

Safon 4.1 Cydymffurfio â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang

Rhaid i Archwilywyr Mewnol gynllunio a chyflawni gwasanaethau archwilio mewnol yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.

Rhaid sefydlu methodolegau'r swyddogaeth archwilio mewnol, eu dogfennu a'u cynnal yn unol â'r Safonau. Rhaid i archwilwyr mewnol ddilyn methodolegau'r Safonau a'r swyddogaeth archwilio mewnol wrth gynllunio a chyflawni gwasanaethau archwilio mewnol a chyfathrebu canlyniadau.

Os defnyddir y Safonau ar y cyd â'r gofynion a gyhoeddir gan gyrff awdurdodol eraill, rhaid i gyfathrebu archwilio mewnol hefyd nodi'r defnydd o'r gofynion eraill, fel bo'n briodol.

Os yw deddfau neu reoliadau yn gwahardd archwilwyr mewnol neu swyddogaethau archwilio mewnol rhag cydymffurfio ag unrhyw ran o'r Safonau, mae angen cydymffurfio â phob rhan arall o'r Safonau a rhaid gwneud datgeliadau priodol.

Pan nad yw archwilwyr mewnol yn gallu cydymffurfio â gofyniad, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ddogfennu a chyfathrebu disgrifiad o'r amgylchiadau, camau amgen a gymerwyd, effaith y camau gweithredu, a'r rhesymeg. Disgrifir gofynion sy'n gysylltiedig â datgelu diffyg cydymffurfiaeth â'r Safonau yn Safonau 8.3 Ansawdd, 12.1 Asesiad Ansawdd Mewnol, a 15.1 Cyfathrebiadau Ymgysylltu Terfynol.

Safon 4.2 Gofal Proffesiynol Dyledus

Rhaid i archwilwyr mewnol ymarfer gofal proffesiynol dyledus trwy asesu natur, amgylchiadau a gofynion y gwasanaethau sydd i'w darparu, gan gynnwys:

- Strategaeth ac amcanion y sefydliad.
- Buddiannau'r rhai y darperir gwasanaethau archwilio mewnol ar eu cyfer a buddiannau rhanddeiliaid eraill.
- Digonolrwydd ac effeithiolrwydd prosesau llywodraethu, rheoli risg a rheolaethau.
- Cost mewn perthynas â manteision posib y gwasanaethau archwilio mewnol sydd i'w cyflawni.
- Maint a phrydlondeb y gwaith sydd ei angen i gyflawni amcanion yr ymgysylltu.
- Cymhlethdod cymharol, materoldeb, neu arwyddocâd risgiau i'r gweithgaredd dan adolygiad.
- Tebygolrwydd o wallau sylweddol, twyll, diffyg cydymffurfio, a risgiau eraill a allai effeithio ar amcanion, gweithrediadau ac adnoddau.
- Defnyddio technegau, offer a thechnoleg briodol.

Safon 4.3 Amheuaeth Broffesiynol

Rhaid i archwilwyr mewnol ymarfer amheuaeth broffesiynol wrth gynllunio a chyflawni gwasanaethau archwilio mewnol.

Er mwyn ymarfer amheuaeth broffesiynol, rhaid i archwilwyr mewnol:

- Gynnal agwedd sy'n cynnwys chwilfrydedd.
- Asesu dibynadwyedd gwybodaeth yn feirniadol.
- Bod yn blaen ac onest wrth godi pryderon a gofyn cwestiynau am wybodaeth anghyson.
- Gofyn am dystiolaeth ychwanegol i ddod i farn am wybodaeth a datganiadau a allai fod yn anghyflawn, anghyson, ffug neu gamarweiniol.

Egwyddor 5 Cadw Cyfrinachedd

Mae Archwilwyr Mewnol yn defnyddio ac yn diogelu gwybodaeth yn briodol.

Oherwydd bod gan archwilwyr mewnol fynediad digyfnygedig i'r data, cofnodion a gwybodaeth arall sy'n angenrheidiol i gyflawni'r mandad archwilio mewnol, maent yn aml yn derbyn gwybodaeth sy'n gyfrinachol, perchnogol a/neu bersonol adnabyddadwy. (Gweler hefyd Egwyddor 6 Awdurdodwyd gan y bwrdd a'i safonau.) Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth ar ffurf ffisegol a digidol yn ogystal â gwybodaeth sy'n deillio o gyfathrebu llafar, megis trafodaethau cyfarfodydd ffurfiol neu anffurfiol. Rhaid i archwilwyr mewnol barchu gwerth a pherchnogaeth gwybodaeth y maent yn ei derbyn trwy ei defnyddio at ddibenion proffesiynol yn unig a'i hamddiffyn rhag mynediad neu ddatgelu anawdurdodedig, yn fewnol ac yn allanol.

Safon 5.1 Defnyddio Gwybodaeth

Rhaid i archwilwyr mewnol ddilyn polisiau, gweithdrefnau, deddfau a rheoliadau perthnasol wrth ddefnyddio gwybodaeth. Ni ddylid defnyddio'r wybodaeth er budd personol neu mewn modd sy'n groes neu'n niweidiol i amcanion cyfreithlon a moesegol y sefydliad.

Safon 5.2 Diogelu Gwybodaeth

Rhaid i archwilwyr mewnol fod yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau am ddiogelu gwybodaeth a dangos parch at gyfrinachedd, preifatrwydd a pherchnogaeth gwybodaeth a gafwyd wrth gyflawni gwasanaethau archwilio mewnol neu o ganlyniad i berthynas broffesiynol.

Rhaid i archwilwyr mewnol ddeall a chydymffurfio â'r deddfau, rheoliadau, polisïau a gweithdrefnau sy'n gysylltiedig â chyfrinachedd, preifatrwydd gwybodaeth, a diogelwch gwybodaeth sy'n berthnasol i'r sefydliad a'r swyddogaeth archwilio mewnol.

Mae ystyriaethau sy'n benodol berthnasol i'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cynnwys:

- Dal, cadw a gwaredu cofnodion ymgysylltu.
- Rhyddhau cofnodion ymgysylltu i bartïon mewnol ac allanol.
- Trin gwybodaeth gyfrinachol, mynediad at, neu gopïau o wybodaeth gyfrinachol pan nad oes ei hangen mwyach.

Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol i bartïon anawdurdodedig oni bai bod cyfrifoldeb cyfreithiol neu broffesiynol i wneud hynny.

Rhaid i archwilwyr mewnol reoli'r risg o ddatgelu gwybodaeth yn anfwriadol.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol a'r unigolion sy'n cynorthwyo'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cadw at yr un gofynion diogelu.

Y Nodyn Cymhwyso: Mae Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU yn darparu cyd-destun cyffredinol pellach ar gyfer sector cyhoeddus y DU. Mae'r Safonau yn gyffredinol a Safon 1.2 (Disgwyliadau Moesegol Sefydliad) yn disgrifio'n benodol bwysigrwydd archwilwyr mewnol sy'n annog a hyrwyddo diwylliant sy'n seiliedig ar foeseg ochr yn ochr â chadw at ddisgwyliadau moesegol eu sefydliad eu hunain. Mae'r angen hwn am ymddygiad moesegol yn arbennig o berthnasol yn sector cyhoeddus y DU lle mae'r rhai sy'n darparu gwasanaethau cyhoeddus yn weision i'r cyhoedd ac yn stiwardiaid adnoddau cyhoeddus. Mae'r llywodraeth wedi nodi Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus (a elwir hefyd yn 'Egwyddorion Nolan') sy'n berthnasol i bob gwas cyhoeddus (gan gynnwys contractwyr sy'n gweithio yn y gwasanaeth cyhoeddus).

Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus

- **Anhunanoldeb:** Dylai deiliaid swyddi cyhoeddus weithredu er budd y cyhoedd a hynny'n unig.
- **Uniondeb:** Ni ddylai deiliaid swyddi cyhoeddus roi eu hunain dan unrhyw ymrwymiad i unigolion neu sefydliadau allanol a allai geisio, yn amhriodol, ddylanwadu arnynt wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau swyddogol. Ni ddylent weithredu na gwneud penderfyniadau er mwyn ennill buddion ariannol neu fuddion materol eraill iddyn nhw eu hunain, eu teulu neu eu ffrindiau. Rhaid iddynt ddatgan a datrys unrhyw fuddiannau a pherthnasoedd.

- **Gwrthrychedd:** Rhaid i ddeiliaid swyddi cyhoeddus weithredu a chymryd penderfyniadau yn ddi-duedd, yn deg ac ar sail teilyngdod, gan ddefnyddio'r dystiolaeth orau a heb gamwahananiaethu na rhagfarn.
- **Atebolrwydd:** Mae deiliaid swyddi cyhoeddus yn atebol i'r cyhoedd am eu penderfyniadau a'u gweithredoedd a rhaid iddynt gyflwyno eu hunain i'r craffu angenrheidiol i sicrhau hyn.
- **Bod yn agored:** Dylai deiliaid swyddi cyhoeddus weithredu a gwneud penderfyniadau mewn modd agored a thryloyw. Ni ddylent gadw gwybodaeth rhag y cyhoedd oni bai bod rhesymau amlwg a chyfreithlon dros wneud hynny.
- **Gonestrwydd:** Dylai deiliaid swyddi cyhoeddus fod yn onest.
- **Arweinyddiaeth:** Dylai deiliaid swyddi cyhoeddus arddangos yr egwyddorion hyn yn eu hymddygiad eu hunain a thrin eraill gyda pharch. Dylent hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion yn weithredol a herio ymddygiad gwael lle bynnag y mae'n digwydd.

Rhaid i archwilwyr mewnlol sy'n gweithio yn sector cyhoeddus y DU gymhwyso'r rhain ochr yn ochr â'r holl fframweithiau moesegol perthnasol eraill.